

A szerzői jogot sértő bűncselekmények bizonyításának egyes kérdései számítógépes környezetben

**Előadás a szerzői jogot sértő bűncselekményekkel foglalkozó konferenciára
(szerkesztett változat)**

Bíróképző Akadémia, 2009. április 22.

**Tisztelt Elnök Úr!
Tisztelt Hölgyeim és Uraim!**

A múlt hét végén hallottam a hírt: Egy összehangolt rendőri akció során lefoglaltak 43 FTP szervert, melyeken összesen mintegy 250 terabájtnyi illegális tartalom – szerzői jogi védelem alatt álló művek digitalizált változatait – tartalmaztak. Ez az adat még nem sokat mondott nekem, de később azt is közölték, hogy ezeknek a szervereknek a kivonásával 10 %-kal visszaesett a magyarországi internet forgalom. Itt a konferencián pedig azt hallottam, hogy az akciót végrehajtók az internet forgalom még nagyobb arányú visszaesésére számítottak.

Számomra ezek az adatok – minden statisztikai kimutatásnál látványosabban – mutatják, hogy milyen nagy jelentősége van napjainkban a szerzői jogot sértő cselekmények elleni küzdelemnek. Előadásomban a szerzői és kapcsolódó jogok büntetőjogi védelmének egy kisebb, de mint az előző adatok mutatják, igen jelentős területével, a számítógépes (on-line) környezetben elkövetett ilyen bűncselekmények bizonyításának egyes problémáival foglalkozom. A rendelkezésemre álló idő rövidsége miatt csak néhány fontos kérdésre fogok kitérni, a téma mindenre kiterjedő vizsgálatára nem kerülhet sor.

1. Mít kell bizonyítani a szerzői jogot védő bűncselekmények elleni küzdelem során?

Az eredményes büntetőjogi küzdelem első lépése, hogy pontosan tisztázzuk, hogy mit is kell bizonyítani, ha eredményesek akarunk lenni. A leglényegesebb bizonyítandó tényeket a Büntető Törvénykönyv jelöli meg. A Különös Rész 5 olyan bűncselekményt ír le, melyek a szerzői vagy az ahhoz kapcsolódó jogok megsértését pönalizálják. (A bitorlás – 329. §; a szerzői vagy ahhoz kapcsolódó jogok megsértése – 329/A. §; a szerzői vagy ahhoz kapcsolódó jogok védelmét szolgáló műszaki intézkedések kijátszása – 329/B. §; a jogkezelési adat meghamisítása – 329/C. §; és az iparjogvédelmi jogok megsértése – 329/D. §) Az eddigi előadások is rámutattak már arra, hogy ezek közül a szerzői vagy az ahhoz kapcsolódó jogok megsértését követik el a legtöbbször, ezért én is ezzel fogok foglalkozni.

A Btk. 329/A. § /1/ bekezdése szerint: *„Aki másnak a szerzői jogról szóló törvény alapján fennálló szerzői vagy ahhoz kapcsolódó jogát hasznoszerzés végett, vagy vagyoni hátrányt okozva megsérti, vétséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.”*

Mindjárt feltűnik, hogy a törvényi tényállás nem tartalmaz konkrét elkövetési magatartást, utal azonban a szerzői jogról szóló törvényre. A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Szt.) is csak a szerzői és kapcsolódó jogokat, a művek terjesztésének, felhasználásának a szabályait részletezi. Ebből pedig az következik, hogy bármilyen olyan magatartással, mely sérti ezeket a jogokat, a tárgyalt bűncselekmény elkövethető. A bizonyítás oldaláról ez azt jelenti, hogy az adott magatartás mellett azt is bizonyítani kell azt, hogy az sértette másnak a szerzői jogról szóló törvényből következő jogát.

Tovább vizsgálva a tényállást láthatjuk, hogy további bizonyítási feladatok is vannak, hisz a cselekmény csak akkor lesz tényállásszerű, ha azt vagyoni hasznoszerzés céljából vagy vagyoni hátrányt okozva követték el. E két körülmény közül elég, ha az egyik bizonyítható. Az első egy szubjektív elem, az elkövetőnek a cselekménnyel elérni kívánt célja. Nincs szükség tehát arra, hogy az elkövető ténylegesen vagyoni haszonhoz is jusson, elég annak a célzata, de ezt bizonyítani kell. A másik esetben egy tárgyi elemet, a cselekménnyel okozott kárt, mint eredményt kell bizonyítani, s ebben az esetben fontos, hogy a jogsértő cselekmény és az okozott vagyoni hátrány közötti okozati összefüggés is bizonyított legyen.

Ez a bizonyítandó tényeknek csak egy szűk körű és vázlatos bemutatása, hisz számtalan további pl. a bűnösség és a büntethetőség körébe tartozó körülményről nem beszéltem. Az on-line környezetben elkövetett jogsértések bizonyításának legégetőbb problémái azonban az elkövetési magatartások körében merülnek fel.

2. Néhány jellegzetes elkövetési magatartás számítógépes környezetben

A századfordulóra lényegesen megváltoztak a szerzői jogot sértő elkövetési magatartások. Létrejött és gyakorlatilag mindenki által hozzáférhetővé vált az internet, s ezzel a világhálón található digitális adatok milliárdjai. Ezek szerzői jogvédelem alatt álló műveket is tartalmazhatnak, melyeknek a világhálóra történő feltöltése, gyakorlatilag bárki számára hozzáférhetővé tétele, sértheti a szerző, illetve hozzá kapcsolódóan mások jogait. Hogy ez nem csak lehetőség, hanem tény, azt mindennél jobban bizonyítják a múlt heti akcióval kapcsolatban megismert adatok.

Néhány, a számítógépes környezetben tipikus elkövetési magatartás ma már meghatározható. Ilyen a többszörözés, a terjesztés vagy a nyilvánossághoz közvetítés, melyekkel az Szt. is foglalkozik. (Többszörözés a műnek – akár csak időleges – rögzítése valamilyen anyagi hordozón, pl. számítógép háttértárolóján, vagy külső adathordozón. A terjesztés a műnek a forgalomba hozatalával a nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tételét jelenti, akár digitalizált formában a világhálón is. A nyilvánossághoz történő közvetítés az, amikor a művet

vezetékes vagy bármilyen más eszközzel úgy teszik hozzáférhetővé, hogy a fogyasztók a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhatják meg.)

Azt, hogy ezek az elkövetési magatartások miként jelennek meg számítógépes környezetben, az előttem szólók már részletezték, ezért itt csak ezek szerzői jogot sértő jellegét érintem.

Nem szorul különösebb magyarázatra, hogy ha az e-áruház szerzői jogvédelem alatt álló művet kínál a szerző engedélye nélkül, és nem rója le az ezzel kapcsolatos jogdíjat, a szerző jogai kétséget kizáróan sérülnek, a szerzői jogok tulajdonosa vagyoni hátrányt szenved. Hasonló a helyzet az ún. warez weboldalak működtetése, vagy a leginkább kedvelt fájlcsere rendszerek esetén. Ha ezekbe a rendszerekbe a szerzői jogok jogosultjának engedélye és a jogdíj megfizetése nélkül kerülnek be a szerzői jog által védett művek, megint csak nyilvánvaló a szerzői jogok sérelme, hisz e rendszerek tagjai, látogatói hozzáférhetnek ezekhez.

Itt kell foglalkozni az említett on-line rendszerekből való letöltés és a feltöltés kérdésével. Ha valaki szigorúan magáncélra tölt le szerzői jogvédelem alatt álló műveket (persze bizonyos korlátokkal, melyekről később szólok) – nem követ el szerzői jogsértést. Ugyanakkor, aki akár csak egy művet is felölt erre a rendszerre, már jogosulatlanul terjeszti, illetve közvetíti a nyilvánosság felé a művet és magatartása sérti a szerzői jogokat. (Ez elsősorban a fájlcsere rendszerekben fordul elő, ahol a résztvevőknek meg kell osztaniuk saját szerzői jogi védelem alatt álló műveket tartalmazó adataikat a rendszer más tagjaival.)

3. A számítógépes környezetben elkövetett szerzői jogot sértő bűncselekmények egyes bizonyítási kérdései

a. A lefoglalás kérdése

Az on-line elkövetett bűncselekmények esetében a bizonyítandó tények jelentős részét digitális adatok tartalmazzák. Ezeket az adatokat sajátos nyomhordozók (számítástechnikai eszközök, számítógépek, számítógépek részegységei, belső és külső adathordozók) tárolják. A szerzői jogokat sértő bűncselekményekkel kapcsolatban az egyik legfontosabb bizonyítandó tény az, hogy a számítógépes környezetben többszörözött, illetve terjesztett digitális adatok szerzői jog által védett műveket tartalmaznak, melyek többszörözése vagy terjesztése sérti a szerzői jogról szóló törvény által védett jogokat. A bizonyítás eszközei ebben az esetben, a már említett digitális nyomhordozók, melyek hiteles rögzítésével, kezelésével, értelmezésével és a bíróság elé tárásával kapcsolatos krimináltechnikai eljárások csak most van kialakulóban. Ezek mielőbbi kidolgozása és alkalmazása azért fontos, mert a digitális technika terjedésével egyre több bűncselekmény elkövetési eszköze a számítógép és mind több bűncselekményt követnek el számítógépes környezetben.

A tárgyi bizonyítási eszközt, illetve azt, amire a bűncselekményt elkövették, le kell foglalni. A számítógépes környezetben felmerül a kérdés, hogy mire terjedjen ki a lefoglalás: a teljes számítógépre, csak az adathordozó eszközökre, vagy csak

magukat az adatokat rögzítsük. Abból kell kiindulni, hogy a lefoglalás kényszerintézkedés, s mint ilyen csak a legszükségesebb körben alkalmazható. A teljes számítógép lefoglalása szükségtelenül akadályozhatja egy egyébként szabályosan működő cég munkáját. A számítógép belső adattárolóján (winchesteren) bőven lehetnek olyan adatok is, melyek nem kapcsolódnak a bűncselekményhez (pl. egy szabályosan működő cég könyvelési anyaga, szabályosan beszerzett és használt szoftver, stb.) A szerzői jogot sértő bűncselekményeknél maradva, csak azokra az adatokra van szükség, melyek ennek bizonyításához szükségesek. Ha ezeket külső adathordozók tartalmazzák (CD vagy DVD lemezek, pendrive-ok) melyeken más adat nincs, a kérdés probléma nélkül megoldható. A külső adathordozót, mint bármilyen más tárgyi bizonyítási eszközt le kell foglalni és a már kimunkált gyakorlatnak megfelelően bűnjelként kell kezelni. Ha belső adathordozó tartalmazza az adatokat, a teljes számítógép lefoglalása általában felesleges. Legfeljebb a winchester szakszerű kiszerezésére, azonosításra alkalmas megjelölésére, és a megváltoztathatatlanság biztosítása mellett történő megőrzésére van szükség. A büntetőeljárás jog alapelveinek leginkább azonban az felel meg, ha csak magát a bizonyító tényt jelentő digitális adatot rögzítjük (másoljuk) és a másolatot kezeljük bűnjelként. Ennek a technikai feltételei ma már megvannak, de ki kell alakítani azt az egységes eljárást, mely ilyen esetben biztosítja, hogy a másolat az eredetivel megegyező legyen, s ez a bíróság előtt se legyen eredménnyel vitatható.

Ennek az eljárásnak a kidolgozása nem ennek az előadásnak a feladata, de vázlatosan bemutatok egy már több alkalommal követett módszert.

Az inkriminált adatokról a lefoglalást szenvedő, a gyanúsított és a védő jelenlétében készül két másolat. A másolatok közül szabadon választhat egyet a védelem. Ezt az eljáró becsomagolja úgy, hogy ahhoz a csomagolás megbontása nélkül ne lehessen hozzáférni, majd a csomagon elhelyezik az eljáró hatóság pecsétjét és aláírják a jelenlévők. Az így becsomagolt adathordozó a védelemnél, míg a másik a nyomozó hatóságnál marad. Ez utóbbi lesz az eljárás során bizonyítékként felhasználva. Ha a védelem vitatná a tartalmának a hitelességét, a birtokában lévő példány alapján a bíróság ellenőrizheti a védekezés helytállóságát. Tudom, hogy ez a megoldás sem tökéletes, mert mi történik, ha a védelem példánya elvesz vagy megsemmisül. Ha az eljáró hatóság őrizetében maradna a védelem által hitelesített ellenőrző példány is, a megsemmisülés veszélye a hatóságot terhelné, az ügyésznek kellene bizonyítania, hogy a vitatott példány megegyezik az ellenőrző példánnyal, s nem a védelem eszközeit gyengítené annak megsemmisülése. Ez a helyzet ugyanakkor más problémák forrása lehet.

b. A szaktanácsadó és a szakértő részvételének kérdése

Írni, olvasni, számolni csaknem minden ember tud. A számítógépekhez azonban ma még nem mindenki ért. A digitális nyomok felkutatása, rögzítése bizonyos szakértelmet kíván. Ez veti fel a szakértő és szaktanácsadó kérdését a digitális bizonyítási eszközök felhasználásával kapcsolatban. Az első kérdés, hogy egyáltalán szükség van-e szakértő vagy szaktanácsadó közreműködésére.

A szaktanácsadó a nyomozás során közreműködő személy, aki különös szakértelmével a bizonyítékok felkutatásában és rögzítésében működik közre. A mai körülmények között a digitális nyomok felkutatásában és rögzítésében az informatikai szakértelemmel rendelkező szaktanácsadóra szükség van. Ugyanakkor a technikai eszközök és a krimináltechnikai eljárások fejlődésével a szaktanácsadót felválthatja a digitális nyomok felkutatására és rögzítésére kiképzett bűnügyi technikus.

A szakértő által készített szakvélemény fontos bizonyítási eszköz. A szakértőt akkor kell alkalmazni, ha a bizonyítás során felmerülő valamely kérdés megválaszolásához a jogi szakértelem körén kívül eső – de nem feltétlenül rendkívüli – szaktudásra van szükség. A digitális nyomok értelmezéséhez szükség lehet informatikus szakértő bevonására a bizonyításba. Csak vázlatosan említek néhány olyan kérdést, mely szerintem szakértői kompetenciába tartozik. Ilyen a naplófájlok kiolvasása, értelmezése. Gyakran lehet szükség törölt digitális adatok helyreállítására, értelmezésére, amit az esetek többségében ugyancsak szakértői kompetenciába tartozónak gondolok. De szakértő tudja megállapítani egyes digitális másolatok elkészítésének időpontját, vagy a nyomtató vizsgálatával azt, hogy hány másolat készült az adott eszközön. A számítógép vagy tartozékainak azonosítása ugyancsak szakértői kérdés lehet. Ugyanakkor felesleges szakértőt alkalmazni az adatok elemzéséhez, különböző kimutatások készítéséhez, még akkor sem, ha ezzel új adat jön létre. (Pl.: a híváslisták elemzése.)

4. A szabad (saját) felhasználás kérdése a szerzői jogot sértő bűncselekményekkel kapcsolatban

Igen gyakran előfordul, hogy a terhelt arra hivatkozik, hogy a nála talált, szerzői műveket tartalmazó digitális másolatokat a saját céljaira készítette. Ez a védekezés a szerzői jogok egyik korlátjára, a szabad felhasználásra utal. Az Szjt. 35. § (1) bekezdése szerint: **„Természetes személy magáncélra a műről másolatot készíthet, ha az jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja. E rendelkezés nem vonatkozik az építészeti műre, a műszaki létesítményre, a szoftverre és a számítástechnikai eszközzel működtetett adatbázisra, valamint a mű nyilvános előadásának kép- vagy hanghordozóra való rögzítésére. Kotta reprográfiával [21. § (1) bek.] magáncélra és a (4) bekezdés b)-d) pontjában szabályozott esetekben sem többszörözhető.”**

A védekezés ellenőrzése és esetleges eredményes cáfolata érdekében a következőkre hívom fel a figyelmet. Az idézett szabály kimerítően megfogalmazza a szabad felhasználás körét, s mivel az a szerzői jogok korlátját jelenti, kiterjesztő értelmezésére nem kerülhet sor. Tehát a védekezés csakis akkor lesz eredményes, ha a terhelt valóban magáncélra készítette a másolatot, s az jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetlenül sem szolgálja, és csak abban a körben, amelyben a törvény ezt engedi. A szabad felhasználás lehetősége tehát – mégha a jövedelemszerzés kizárásával és magáncélra történik is – nem vonatkozik pl. a szoftverekre, a számítástechnikai eszközzel működtetett adatbázisra, továbbá a nyilvános előadásnak kép- vagy hanghordozóra történő rögzítésére. Ezt az ért

szükséges külön hangsúlyozni, mert a különböző szoftvereket (játékokat és egyéb felhasználói programokat) nagyon sokan töltenek le a világhálóról saját célra és nem a jövedelemszerzés érdekében. Mivel azonban a szoftverekkel kapcsolatban kizárt a szabad felhasználás lehetősége, amennyiben ez a szerző engedélye és a jogdíj megfizetése nélkül történik, a letöltéssel megvalósul a bűncselekmény.

A védekezés ellenőrzése során tehát először is azt kell tisztázni, hogy az inkriminált szerzői műre adott-e a szabad felhasználás lehetősége. Ha igen, akkor vizsgálni kell, hogy a törvényben meghatározott feltételek valóban fennállnak-e. Itt említtem meg, hogy a bírói gyakorlat szerint amennyiben a legálisan beszerzett szoftverről annak tulajdonosa saját felhasználásra készít egy biztonsági másolatot, nem követ el bűncselekményt.

5. Az un. üreshordozó díj meg nem fizetésének kérdése

A Sztj 35. § /1/ bekezdése értelmében, aki magáncélra lemásol egy a szabad felhasználás köréből ki nem zárt művet, nem köteles a szerzőtől erre engedélyt kérni, illetve neki díjat fizetni. Ez azonban csökkenti a kereskedelmi forgalomban lévő példányok iránti keresletet, ami jövedelem kiesést okoz a jogosultak körében. A Sztj. is úgy rendelkezik, hogy a szabad felhasználás nem károsíthatja indokolatlanul a szerzők jogos érdekeit. (Sztj. 33. § /2/ bekezdés.) Erre figyelemmel vezették be az un. üreshordozó díjat. Ezt minden üres hordozó (CD, DVD, kazetta, stb.) után a gyártónak vagy a forgalmazónak kell megfizetnie a közös jogkezelő részére. A beszedett díj egy része a közös jogkezelőnél marad, más részét – meghatározott arányban – a szerzők kapják meg. A Btk. 2009. január 12. napjától hatályos 329/A. § /2/ bekezdése szerint a szerzői és kapcsolódó jogokat sértő bűncselekményt követ el az is, aki nem fizeti meg a közös jogkezelő által megállapított az üreshordozó díjat. Véleményem szerint azonban ez a magatartás nemcsak 2009. január 12. óta minősül bűncselekménynek.

A Btk. 329/A. § /1/ bekezdésének jelenlegi szövege 2007. június 1. óta hatályos. Ezt megelőzően a szerzőnek konkrét művén fennálló jogait védte a törvényi tényállás. Akkor joggal lehetett érvelni azzal, hogy az üreshordozó díj meg nem fizetése nem egy konkrét műhöz köthető szerzői jogot sért, hisz az üres kazettán még nincs semmi, így ez a magatartás nem tényállásszerű. A 2007. június 1. óta hatályos szöveg azonban már a műtől függetlenül védi a mindenkinek a szerzői jogról szóló törvényben meghatározott jogait. Ezek közé tartozik az üreshordozók után beszedett díj is. Az annak megfizetésére kötelezett, ha ezt elmulasztja, a szerzői jogról szóló törvényben meghatározott jogot sért és vagyoni hátrányt okoz, s ezzel 2007. június 1. napjától kezdődően bűncselekményt követ el. A 2009. január 12-i /2/ bekezdés ennek megfelelően csak valamiféle pontosításnak tekinthető, az ennek megfelelő magatartás azonban már 2007. június 1. óta büntethető.

Még egy gondolat ebben a körben. Az üreshordozó díjat annak gyártója – import esetén a forgalmazója – köteles megfizetni, s ezek általában nem természetes személyek. A bizonyítás során tehát külön gondot kell fordítani a büntetőjogilag felelős természetes személy azonosítására és felkutatására.

6. Az „in dubio pro reo” büntetőeljárás jogi alapelv és a büntetőjog „ultima ratio” jellegének érvényesülése a szerző jogok büntetőjogi védelmével kapcsolatban

A szerzői jogvédők (jogkezelők) részéről többször éri kifogás az eljáró hatóságot, ha megszüntetik az eljárást azzal szemben, akinél esetleg több száz különböző mű másolatát találják meg, mondván, hogy szabad felhasználás körében, bűncselekményt meg nem valósítva jutott azokhoz. Ezzel kapcsolatban azt kell tudomásul venni, hogy a bűncselekmény elkövetését, a magatartás tényállásszerűségét (a célzatot vagy az eredményt) az ügyésznek kell bizonyítania a bíróság előtt. Ha a terhelt védekezésével szemben megfelelő bizonyítékok híján nem lehet cáfolni a szabad felhasználásra vonatkozó védekezést, akkor az „in dubio pro reo” elvének megfelelően, bizonyítottság hiányában az eljárást meg kell szüntetni. Természetesen csak akkor, ha a hatóság mindent megtett a védekezés ellenőrzése érdekében. Nyilvánvaló például, hogy ha a terhelt hirdetést adott fel a másolatainak értékesítése érdekében, védekezése már nem foghat helyt, hisz a jövedelemszerzés célzata nyilvánvaló, s ez kizárja a szabad felhasználást.

A szerzők jogait nemcsak a büntetőjog védi. A szerzői jogról szóló törvény által biztosított jogokat sértő magatartások igen sok félek lehetnek, s ezeknek csak egy része valósít meg bűncselekményt. Amíg a cselekmény nem illeszkedik valamelyik büntető törvénykönyvi tényállásba, büntetőjogi felelősségrevonásra nem kerülhet sor. Az ilyen magatartások más jogkövetkezményekkel járhatnak. A büntetőjogi felelősség megállapítására csak a végső esetben, a szerzői jogokat legsúlyosabban sértő, megfelelően bizonyított és a Büntető Törvénykönyvben meghatározott tényállásnak megfelelő magatartás esetén kerülhet sor.

Köszönöm a figyelmüket.